

تحلیل محتوای کتاب جدیدالتالیف علوم تجربی ششم ابتدایی به روش ویلیام رومی

در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵

رضا اتابک^۱، فاطمه بابارحمتی^۲، مرضیه اتابک^۳

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۳/۱۷

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۱/۲۹

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی کتاب علوم جدید التالیف ششم دبستان در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ با روش دعوت به پژوهش ویلیام رومی و بدست آوردن شاخص درگیری یادگیرنده با کتاب است. هدف: می خواهد به سوال زیر پاسخ دهد: متون، تصاویر و پرسش های موجود در کتاب تا چه اندازه موجب فعال شدن دانش آموز در کلاس می شود؟ روش: این پژوهش به روش تحلیل محتوا انجام گرفته شد. جامعه ی مورد مطالعه در این پژوهش کتاب علوم جدید التالیف علوم تجربی ششم دبستان بود که کل کتاب با توجه به اهداف پژوهش به عنوان نمونه انتخاب و مورد بررسی قرار گرفت. واحد مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل متن، پرسش ها، تصاویر دروس بود که براساس مقوله های فعال و غیر فعال توسط فرمول ویلیام رومی تحلیل و شاخص درگیری یادگیرنده در هر مورد مشخص گردید. برای بدست آوردن درصد های فراوانی از نرم افزار اکسل استفاده گردید. افته ها و نتایج: ضریب درگیری یادگیرنده در متن، تصاویر و پرسش های کتاب علوم تجربی ششم ابتدایی به ترتیب ۱,۰۶، ۰,۴۷، ۰,۹۵ و ضریب درگیری کل برابر با ۰,۸۲ است و نشان می دهد این کتاب از نظر فعال کردن دانش آموز در وضع مطلوبی می باشد و آنها را به پژوهش دعوت می کند

کلید واژگان: تحلیل محتوا، ویلیام رومی، علوم تجربی ششم، فعال و غیر فعال.

fek.cfu@gmail.com

^۱ دبیر آموزش و پرورش یاسوج.

fek.cfu@chmail.ir

^۲ دبیر آموزش و پرورش کوهمره نودان، استان فارس.

rezaatabak@iran.ir

^۳ دبیر آموزش و پرورش یاسوج.

۱. مقدمه

در جریان آموزش و پرورش هر مقطع، عوامل متعددی دخیل هستند که از بین آن ها می توان به برنامه درسی به عنوان یکی از ارکان برجسته آن اشاره کرد. به شکل سنتی، اهداف محتوا، فعالیت های یادگیری دانش آموزان و روش های ارزشیابی را عناصر برنامه درسی دانسته اند که از میان آن ها محتوا، به عنوان مجموعه فعالیت ها و تجارب یادگیری از اهمیت به سزایی برخوردار است. هرچند کتاب های درسی، مساوی برنامه درسی نیستند اما در نظام های آموزشی متمرکز، مانند ایران از جایگاه ویژه ای برخوردار می باشند. اگر از منظر و دیدگاه برنامه درسی به کتاب های درسی، به ویژه محتوا و فعالیت های یادگیری شاگردان نگاه کنیم، اهمیت و ضرورت یک محتوای خوب و پویا در فرآیند آموزش و پرورش بیش از پیش نمایان می شود به طوری که برخی از متخصصان آن را پایه اصلی آموزش و پرورش می دانند و غالباً کیفیت آموزش و پرورش یک جامعه را از روی محتوای برنامه ی مقاطع مختلف، ارزیابی می کنند. برنامه ی درسی در واقع وسیله ی برقراری ارتباط بین محصل و محیط است. هدف های تربیتی یک جامعه، در محتوای برنامه ی درسی آن جامعه منعکس می شود به عبارت دیگر معلم رابط میان محصلان و جامعه بوده و وسیله ی مهم او برای ایفای این نقش، به ویژه در نظام های متمرکز، کتاب درسی است. همچنین با توجه به وسعت کشور، تنوع و تعدد اقوام و گونه های جمعیتی و مشکلات ناشی از آن (مثل دو زبانه بودن شاگردان)، رشد سریع علوم و تکنولوژی، تغییر سریع در هنجارها و ارزش های اجتماعی، ضرورت دارد که کتاب های درسی با دقت کافی و تا حد امکان، عاری از هر عیب و نقص و مطابق با اهداف تعیین شده و اصول علمی تألیف گردد (یارمحمدیان، ۱۳۷۷). پس، کتب و محتوا در تمامی مقاطع نظام آموزشی محتاج تجزیه و تحلیل و بررسی علمی هستند. چرا که این تحلیل به دست اندرکاران و مولفین کتب درسی کمک می کند تا در هنگام تهیه و تدوین و یا گزینش و انتخاب کتاب درسی تصمیمات عاقلانه ای اتخاذ کنند (رضاپور، ۱۳۷۸).

۱.۱. بیان مساله

کتاب درسی بخش مکتوب اجزای محتوای آموزشی را در بر می گیرد. کتاب درسی مهم ترین ابزار یادگیری است و رسانه های آموزشی دیگر حول محور آن قرار دارند. کتاب درسی به عنوان اصلی ترین منبع و موثق ترین منبع مرجع علمی هدایت و راهنمایی فعالیت های معلم و دانش آموز در جهت تحقق اهداف آموزشی، همواره مورد توجه سیاست گذاران و برنامه ریزان آموزشی و درسی است. یکی از شیوه های علمی و دقیق در بررسی، انتخاب و قضاوت در مورد محتوای کتابها و منابع درسی و غیر درسی، استفاده از روش تحلیل محتوا است. کاربرد تحلیل محتوا صرفاً به منابع آموزشی و درسی محدود نمی شود بلکه در علوم ارتباطات، علوم اجتماعی سیاسی، روانشناسی اجتماعی و روانشناسی یادگیری نیز مورد استفاده قرار می گیرد. تدوین و تألیف کتابهای درسی باید به شیوه ای تنظیم و سازماندهی شود که فراتر از انتقال دانش و معلومات به ذهن شاگرد، آنها را در جریان یادگیری فعال کند.

تحلیل محتوای کتاب علوم تجربی دوره ی ابتدایی از نظر میزان توجه به تحقیق گرایي و پرورش مهارت های لازم برای پژوهش است ، یکی از نیازهای مبرم هر نظام آموزشی بازنگری و به روز آمد محتوای کتابه ای درسی است . بازنگری ، اصلاح و تجدید نظر اصولی و علمی در برنامه و محتوای کتابهای درسی ، مستلزم توجه به نقش های جدید یادگیرنده در فرایند یادگیری است . (فصل نامه مطالعات برنامه ، سال ۱۳۸۷ ، ص ۱۳۳) .

در این پژوهش که با استفاده از روش تجزیه و تحلیل محتوا صورت پذیرفته است تاثیر محتوا را بر میزان فعالیت یادگیرنده در فرایند یادگیرنده اندازه گیری نماید . به عبارت دیگر پژوهشگر به بررسی میزان به کارگیری روش فعال در ارائه تحلیل محتوای کتاب درسی جدید التالیف علوم تجربی ششم ابتدایی با روش ویلیام رومی می پردازد. و در پایان این مسئله مورد سوال است که آیا افراد متخصص و برنامه ریز توانسته اند موارد تغییر از لحاظ محتوایی و متن و تصاویر و سئوالات به طور کلی روش فعال را توانسته اند پیاده کنند یا نه ؟ آیا فراگیران در امر پژوهشی و کاوش و تحقیق به صورت فعال بوده و یا به صورت تحمیلی یا غیر فعال هنوز می باشد و مورد تحلیل قرار می دهد.

۱.۲. پیشینه پژوهش

شیما افتخاری در پژوهشی در سال ۱۳۹۴ با عنوان تحلیل و ارزشیابی محتوای کتاب مطالعات اجتماعی پایه چهارم ابتدایی بر اساس روش ویلیام رومی نشان داد که کتاب مطالعات اجتماعی بیشتر به بیان حقایق و ارائه اطلاعات می پردازد و غیر پویا می باشد. همچنین در رابطه با ضریب درگیری برای پرسش ها نشان داد که پرسش های کتاب به روش غیر فعال و همچنین تصاویر کتاب مطالعات اجتماعی به شکل غیر فعال طرح شده اند .

سالاری و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی در رابطه با تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی پایه چهارم و پنجم دوره ابتدایی از منظر فعال و غیر فعال بودن بر اساس روش ویلیام رومی در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ نشان داد که متن و تصاویر کتاب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ، غیر فعال و غیر پویاست و همچنین متن کتب بیشتر به ارائه حقایق و تصاویر به تشریح یک موضوع پرداخته و زمینه را برای فعالیت و درگیری دانش آموزان فراهم نمی کند. اما تحلیل و بررسی سئوالات نشان می دهد که این بخش از کتاب فعال و پویاست و دانش آموز را با فرایند یادگیری و تفکر درگیر می کند .

وهابی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی در رابطه با تحلیل محتوای کتاب علوم پنجم دبستان به روش ویلیام رومی نشان داد که متن کتاب نمره ۰,۶۷ ، تصاویر ۱,۱۹ و سئوالات ۱,۰۹۶ را کسب نموده و چون در بازه مناسبی قرار دارند موجب فعالیت مناسب دانش آموز در کلاس می شود .

صادقی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی در رابطه با تحلیل محتوای کتاب علوم تجربی سوم ابتدایی بر اساس تکنیک ویلیام رومی نشان داد که متن کتاب با ضریب درگیری ۰,۹۵ ، متنی فعال و پویاست و زمینه را برای یادگیری فعال فراهم می کنند . در این کتاب به دلیل نداشتن سوال های پایان فصل و با توجه به روش ویلیام رومی تعداد پرسش

ها صفر بوده و در نتیجه تحلیل نشده اند. اما تصاویر با ضریب درگیری ۰,۲۸ نشان دهنده ی غیر فعال و غیر پویا بودن تصاویر است و زمینه را برای فعالیت آماده نمی کند .

حسینی و صائمی (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان تحلیل محتوای کتاب علوم پایه سوم جدید التالیف دوره ابتدایی به روش ویلیام رومی سال ۹۴-۹۳ نشان دادند که متن غیر فعال ، عکس ها و تصاویر و فعالیت ها یا پرسش ها به شیوه فعال در کتاب علوم پایه سوم جدیدالتالیف چاپ ۹۳ ارائه شده است .

عباسی و منتی (۱۳۹۴) در پژوهی با عنوان بررسی و تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی سوم دبستان با تکنیک ویلیام رومی نشان دادند که متن ها و تصاویر در کتاب فعال و ضریب درگیری سوالات غیر فعال می باشد .

قریشی نسب و خادمی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان تحلیل محتوای کتاب اجتماعی پایه ششم ابتدایی بر اساس روش ویلیام رومی در سال تحصیلی ۹۴-۹۵ نشان دادند که متن کتاب مطالعات اجتماعی با ضریب درگیری ۰,۲ و تصاویر با ضریب ۰,۱ غیر فعال می باشد ، اما سوالات کتاب با ضریب درگیری ۱ فعال بوده و دانش آموزان را به فعالیت وا می دارد.

لیندا فور شوور ۱۹۹۳ میلادی : در تحقیقی با عنوان آموزش علوم در دبستان به وسیله ابزار ، ۵۳ فعالیت آموزشی به وسیله ابزار در آموزش علوم ارائه می کند و اظهار می دارد که در هنگام تدریس علوم علاوه بر ابزار باید به زمان ، منابع امکانات و محتوا و ... توجه خاصی را مبذول داشت .

سنتاایزن و همکارانش ۱۹۹۴ میلادی : در تحقیقی تحت عنوان آینده علوم در مدارس ابتدایی با اشاره به این مطلب که در سالهای اخیر به دلیل پیشرفت تکنولوژی ، لزوم تحولاتی شگرف در ساختار آموزش علوم در دوره ابتدایی به چشم می خورد ، به طرح پیشنهادی در جهت اصلاح و بهبود ساختار و محتوای کتابهای علوم و روش آموزش ان در دوره ابتدایی پرداختند .

جی کاری و دیگران ۱۹۹۶ میلادی : دانشگاه ایندیانا در پژوهش، چگونگی تعلیم علوم ، دانش محتوایی علوم و روش های تعلیم محتوای دانش را نزد معلمان ابتدایی در ۵۸ مدرسه ابتدایی سطح بالا بررسی کردند و اعلام کردند که تعداد کمی از معلمان در هنگام نپتدریس علوم به گسترش خلاقیت و ابتکار در فراگیران توجه دارند آنها همچنین اذعان داشتند که تعلیم علوم ، تنها در حوزه کاغذ و قلم خلاصه نمی شود و می توان در کلاس موقعیت های خوبی را فراهم کرد.

۱,۳ تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها

۱,۳,۱ تعاریف نظری

محتوا: محتوا یکی از اجزای اصلی تشکیل دهنده ی برنامه درسی است . صاحب نظران برنامه درسی ، تعاریف مختلفی از محتوا ارائه داده اند که در زیر به برخی از آنها اشاره می شود : « محتوا ، اصول و مفاهیمی هستند که به شاگردان

ارائه می شود تا ورود آنان را به فعالیت های آموزشی میسر و رسیدن آنان را به هدف های اجرایی امکان پذیر سازد «(شعبانی ، ۱۳۷۷ ، ص ۲۰۰). تعریف سیلور و الکساندر از محتوا (به نقل از ملکی ، ۱۳۷۶ ، ص ۱۲۶) عبارت است از: «حقایق ، مشاهدات ، دریافت ها ، تشخیص ها ، حساسیت ها ، طرح ها و راه حل های برگرفته از آن چه ذهن های انسان ها درک کرده اند و آن بناهای ذهنی که این محصولات تجربه را در درون دانش ، ایده ها ، مفاهیم ، تعمیم ها ، اصول ها ، طرح ها و راه حل ها ، دوباره سازمان و نظم می دهد .» . محتوای یک برنامه درسی عبارت است از: «دانش سازمان یافته و اندوخته شده ، اصطلاحات ، اطلاعات ، واقعیت ها ، حقایق ، قوانین ، اصول ، روش ها ، مفاهیم ، تعمیم ها ، پدیده ها و مسائل مربوط به همان ماده درسی.» (قورچیان به نقل از فتحی و اجارگاه ، ۱۳۸۴ ، ص ۱۱۷) .

آموزش و پرورش : آموزش و پرورش فعالیتی است مداوم ، جامع و برای همه ، برای رشد و تکامل انسان ، غنای فرهنگ و تعالی جامعه (ظفری نژاد ، ۱۳۹۲ ، ص ۲۰) .

برنامه ریزی درسی : برنامه ریزی درسی به عبارت ساده ، شامل تعیین محتوای برنامه دروس است . گاهی برنامه ریزی درسی ، در مفهوم بسیار محدود آن ، ممکن است مربوط به محتوای یک درس به خصوص شود ؛ مثلا ، برنامه ریزی درسی ریاضی کلاس چهارم . ولی معمولا دامنه ی عمل برنامه ریزی درسی وسیعتر از تعیین محتوای یک درس در کلاس است ؛ مثلا ، ممکن است شامل تعیین محتوای یک موضوع در یک دوره آموزشی باشد ؛ چون برنامه ریزی دروس ریاضی طی دوره دبستان و دبیرستان . یا آنکه شامل تعیین محتوای دروس یک رشته آموزشی شود ؛ چون برنامه ریزی درسی رشته فنی و حرفه ای . یا آنکه شامل تعیین محتوای کلیه دروس شود ؛ چون برنامه ریزی درسی دوره دبستان ، دبیرستان و غیره. برنامه ریزی درسی ، درحقیقت جزئی از برنامه ریزی آموزش و پرورش است (فیوضات، ۱۳۹۲ ، ص ۳۶) .

برنامه درسی : طرحی جهت آماده نمودن مجموعه ای از فرصتهای یادگیری برای افراد تحت تعلیم می باشد (گالن سیلور ،خوی نژاد ۱۳۷۶ ، ص ۴۰) .

تحلیل محتوا : تحلیل محتوا یک روش علمی -پژوهشی است که به بررسی و تحلیل کمی و کیفی محتوای آشکار یا پنهان هر نوع شکلی از پیام (دیداری ؛نوشتاری ، کلامی ، غیر کلامی ، نمادی ، تصویری ، آوایی و الکترونیکی) و تاثیر آن بر مخاطب می پردازد (ظفری نژاد ، ۱۳۹۲ ، ص ۳۵) . « تحلیل محتوا تکنیکی پژوهشی است برای استنباط تکرار پذیر^۵ و معتبر^۶ از داده ها در مورد متن آنها.» (کرپندورف ، نایبی ، ۱۳۸۳ ، ص ۳۵) .

⁴ Inferences

⁵ replicable

⁶ valid

محتوای فعال : هرگاه محتوای برنامه درسی به گونه ای ارائه گردد که یاد گیرنده را با محتوای داده شده درگیر سازد . یعنی اولاً سعی کند یادگیرنده را وادار به استفاده از تجربیات قبلی خود نماید ثانياً او را به تجزیه و تحلیل ارائه شده وادار کند . (موسی پور ، ۱۳۸۲، ص ۱۲۷)

محتوای غیر فعال : هرگاه اطلاعات و معلومات جدید به شکل مشخص و کاملاً آماده در اختیار نتیجه یادگیرنده قرارگیرد دانش آموزان به حفظ کردن آنها قناعت خواهند کرد و در نتیجه دانش آموزان نقش فعالی در جریان یادگیری ندارد . (موسی پور ، ۱۳۸۲ ، ص ۱۲۷)

۱,۳,۲. تعاریف عملیاتی

در این پژوهش از روش تحلیل محتوا با روش ویلیام رومی استفاده می شود . در این روش تحلیل محتوای یک کتاب در متن ، پرسش ها و تصاویر و جداول و نظریه های آن انجام میگیرد. هر کدام از اجزای محتوا به صورت مقوله های جمله ای ، پرسشی و تصویری در می آید ، و پس با استفاده از مقوله های آنها را تحلیل می کند . هدف در این روش آن است که بررسی کنیم تا چه حد مقولات اشاره شده دانش آموزان رانسبت به فراگیری متن، پرسشها و تصاویر جذب نموده و ضریب درگیری دانش آموزان با متن ، پرسش ها و تصاویر تا چه اندازه است . پس این روش برسر مقوله متن ، پرسشها و تصاویر استوار که هر کدام از این بخش ها مقوله هایی دارد به دویبخش فعال و غیر فعال تقسیم می شود و آنگاه میزان توجه آنها به فعالیت دانش آموز فعال کرده او بررسی و تحلیل می شود و ضریب درگیری شاخصی است که میزان فعالیت دانش آموزان در فرایند یادگیری از محتوای کتاب درسی را محاسبه می کند . این ضریب که از تقسیم مقوله های فعال بر مقوله های غیر فعال بدست می آید ، عددی است بین صفر و بی نهایت اما میزان و مقدار مطلوب آن از نظر ویلیام رومی بین ۰,۴ تا ۱/۵ متغیر است. (فری میرآخورلی؛ ۱۳۸۸).

ضریب درگیری : از نظر ویلیام رومی ، ضریب مناسب برای فعال بودن محتوای عددی بین ۰,۴ تا ۱,۵ است . در چنین محتوایی ، فراگیران به توانایی تفکر ، مشاهده تحلیل گری ، دقت ، پویایی و انگیزه یادگیری دست می یابند و قدرت پژوهندگی و حل مسئله را کسب خواهند کرد . چنانچه ضریب درگیری فراگیر با محتوای درسی بیش از (۱,۵) باشد ، نشانگر آن است که تمامی جملات ، تصاویر و سوالات کتاب از فراگیر انتظار دارد به طور مرتب و مداوم به تجزیه و تحلیل پردازد و دیگر امکان ارائه اطلاعات علمی به اندازه کافی در آن وجود ندارد و فقط فراگیران را به انجام فعالیت های متعدد فرا می خواند . بدون آن که اطلاعات کافی در اختیار او قرار داده باشد و یا به شرایط فراگیر توجهی نموده باشد (حسن مرادی ، ۱۳۸۸) . ضریب درگیری شاخص است که میزان فعالیت دانش آموزان در فرایند یادگیری از محتوای کتاب درسی را محاسبه می کند . این ضریب که از تقسیم مقوله های فعال بر مقوله های غیر فعال بدست می آید ، عددی است بین صفر و بی نهایت اما میزان و مقدار مطلوب آن از نظر ویلیام رومی بین ۰,۴ تا ۱/۵ متغیر است.

برنامه درسی عملیاتی : منظور برنامه درسی تدوین شده توسط برنامه ریزان و تألیف و تدوین کتابهای درسی در مقطع ابتدایی می باشد.

۱.۴. فرضیه های پژوهش

- بین فعالیت دانش آموز و متن کتاب جدیدالتألیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی رابطه معناداری وجود دارد.
- بین فعالیت دانش آموز و پرسش کتاب جدیدالتألیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی رابطه معناداری وجود دارد.
- بین فعالیت دانش آموز و تصویر کتاب جدیدالتألیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی رابطه معناداری وجود دارد.

۱.۵. اهداف پژوهش

۱.۵.۱. اهداف کلی پژوهش

الف) بررسی میزان بکارگیری شیوه ارائه فعال در محتوای کتاب جدیدالتألیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی ایران.
ب) ارائه پیشنهادات و راهنمایی های لازم به برنامه ریزان و دست اند کاران به منظور اصلاح و بهبود کتاب درسی جدیدالتألیف علوم تجربی دوره ابتدایی پایه ششم.

۱.۵.۲. اهداف ویژه (جزئی) پژوهش :

بررسی میزان بکارگیری شیوه فعال در متن کتاب جدیدالتألیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی
بررسی میزان بکارگیری فعال در سوالات کتاب جدیدالتألیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی
بررسی میزان بکارگیری شیوه فعال در اشکال ، تصاویر جداول و نقشه های کتاب جدیدالتألیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی

۱.۶. سوالات تحقیق

آیا متن کتاب جدیدالتألیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی به روش فعال (ویلیام رومی) ارائه شده است؟
آیا تصاویر و اشکال کتاب جدیدالتألیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی به روش فعال (ویلیام رومی) ارائه شده است؟
آیا سوالات کتاب جدیدالتألیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی به روش فعال (ویلیام رومی) ارائه شده است؟

۱.۷. روش تحقیق

نوع تحقیق در این پژوهش توصیفی و روش آن ، روش تحلیل محتوا براساس روش ویلیام رومی است که در آن ؛ متن ، پرسش ها و تصاویر و جدول ها مورد تحلیل قرار گرفتند.

۱.۸. جامعه و نمونه آماری

جامعه ی آماری این پژوهش ، کتاب علوم تجربی جدید التالیف ششم ابتدایی سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ می باشد که کل کتاب به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفت.

۱.۹. ابزارهای جمع آوری داده ها

اجزای کتاب مورد نظر؛ شامل متن، پرسش ها و تصاویر در جدول های ثبت اطلاعات و فیش های مطالعاتی یادداشت برداری و ثبت گردیدند.

۱.۱۰. روش تجزیه و تحلیل داده ها

به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از شاخص یا ضریب درگیری یادگیرنده با محتوا که توسط «ویلیام رومی» پیشنهاد شده است استفاده شد. این شاخص با توجه به فراوانی مقوله ها محاسبه می شود. علاوه بر این از روش های آماری توصیفی از قبیل فراوانی، درصدگیری و همچنین رسم نمودار استفاده شد.

۲. بحث

سوال ۱: بررسی میزان بکارگیری روش فعال در ارائه متن کتاب جدید التالیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی روش ویلیام رومی در تحلیل محتوای متن با ارائه فرمول ذیل مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرد: مجموع مقوله های فعال را بر مجموع مقوله های غیر فعال تقسیم می کنیم.

$$\frac{e+f+g+h}{a+b+c+d} = \text{شاخص درگیری یادگیرنده در متن}$$

*جمع آوری اطلاعات مربوط به متن کتاب

جهت جمع آوری اطلاعات در مورد محتوای متن کتاب های مربوطه، تمام صفحات متن کتاب که معنی و مفهومی را در بردارد، گزینش شده تا مقوله های فعال و غیر فعال مشخص شوند.

لازم به ذکر است که در تجزیه و تحلیل متن درس، کوچکترین واحد جمله محسوب می شود و منظور از جمله کوچکترین واحد معنی داری می باشد که بتواند مفهومی را برساند. بنابراین هر یک از جملات با توجه به ماهیت آن و تطابق با مقوله های زیر دسته بندی می گردد.

a. بیان حقایق: آن دسته از واقعیات و حقایق علمی که به صورت کلیشه ای و فرمایشی به آگاهی دانش آموز می رسد.

b. بیان نتایج و اصول کلی: جملاتی که بیانگر نتایج یا اصول کلی در ارتباط با رابطه میان موضوعات و مفروضات مختلف که توسط مولف بیان شده است. به عبارت دیگر، نظرات ارائه شده توسط نویسنده کتاب درباره ی ارتباط بین مفروضات و موضوعات مختلف است.

c. بیان تعاریف: جملاتی هستند که به تعریف پدیده یا مفهوم خاص می پردازند.

d. سوالاتی که در متن مطرح شده اند و پاسخ آنها بلافاصله توسط مولف داده شده است.

e. سوالاتی که در متن مطرح شده اند و پاسخ آنها مستلزم این است که دانش آموز اطلاعات و مفروضات داده شده را تجزیه و تحلیل کند.

- f. از دانش آموز خواسته می شود که نتایج را که خود او بدست آورده است بیان نماید .
- g. از دانش آموز خواسته می شود که آزمایشی را انجام دهد و نتایج حاصله را تجزیه و تحلیل کند.
- h. سوالاتی که برای جلب توجه دانش آموزان ارائه شده و جواب آنها بلافاصله بوسیله مولف داده نشده است .
- i. جملاتی که در هیچ کدام از مقوله های فوق نگنجد یا از دانش آموز خواسته شود که تصاویر یا مراحل انجام یک آزمایش را مورد توجه قرار دهد ، در این مقوله جای می گیرد .
- به طور کلی مقوله های d-c-b-a در زمره ی شیوه ی ارائه غیر فعال قرار می گیرند زیرا مستلزم کمترین میزان فعالیت از جانب یادگیرنده می باشند .
- مقوله های h-g-f-e در زمره ی شیوه ارائه فعال قرار می گیرند زیرا سهم زیادی از فعالیت یادگیری به عهده یادگیرنده می باشند .
- مقوله اُخشی هست که نقش مهمی در ارزیابی کتاب ندارد و در هیچ یک از مقوله های فعال و غیر فعال جای نمی گیرد .
- در مورد چگونگی جمع آوری اطلاعات در ارتباط با تجزیه و تحلیل متن کتاب نکات ذیل ضروری می باشند .
- * جمله به عنوان کوچکترین واحد در متن مورد بررسی قرار می گیرد و ملاک اصلی در تعیین جمله معنی دار بودن آن است .
- * ملاک تعیین جمله ، معنی دار بودن یک عبارت است که با علامت مشخصه ی جمله ، شامل نقطه ، علامت سوال یا علامت تعجب از یکدیگر جدا شده اند .
- * عباراتی که با حروف ربط به یکدیگر متصل شده اند به عنوان یک جمله محسوب گردیده اند و فعالیت ها به عنوان متن محسوب نشده است .
- * عناوین و سرفصل ها به عنوان جمله محسوب نشده است .
- * جملات زیر تصاویر به عنوان جمله محسوب نشده است و منظور از این جملات ، توضیحاتی است که زیر تصاویر و اشکال یا نمودارها آمده است .
- * آنچه در طبقه بندی و کدگذاری جملات حائز اهمیت بیشتری است ، قرار دادن آنها در گروه های فعال و غیر فعال می باشد . به عبارت دیگر اگر جملات مربوط به طبقات d-c-b-a با یکدیگر جابجا شوند و یا جملات مربوط به h-g-f-e با یکدیگر ، تغییری در میزان ارائه فعال و یا غیر فعال پیش نمی آید و مقوله ا در فعال و یا غیر فعال بودن کتاب نقشی ایفا نمی نماید.
- پاسخ سوال ۱: بررسی میزان بکارگیری روش فعال در ارائه متن کتاب جدید التالیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی

همان طوری که در جدول (۱-۱) مشخص است ؛ بر اساس داده های موجود ضریب درگیری دانش آموزان در کل متن کتاب علوم ششم ابتدایی ۱,۰۴ می باشد که از ۰,۴ بالاتر و از ۱,۵ کمتر می باشد ، بنابراین متن کتاب مورد نظر فراگیران را به پژوهش دعوت و آنها را فعال نگه می دارد.

با توجه به نمودار شماره (۱-۱) مشخص است که درس ده با ضریب درگیری ۰,۴۷ کمترین و درس چهارده با ضریب درگیری ۵ بیشترین مقدار را به خود اختصاص داده اند. همچنین با توجه به نمودار شماره (۱-۱) و با توجه به اینکه ضریب درگیری درس های چهاردهم و دوم و هشتم و دوازدهم بالای حد تعیین شده یعنی ۱,۵ می باشد ، می توان نتیجه گرفت که جملات ، تصاویر و سوالات این درس ها از فراگیر انتظار دارد به طور مرتب و مداوم به تجزیه و تحلیل پردازد و دیگر امکان ارائه اطلاعات علمی به اندازه کافی در آنها وجود ندارد و فقط فراگیران را به انجام فعالیت های متعدد فرا می خواند ، بدون آن که اطلاعات کافی در اختیار او قرار داده باشد و یا به شرایط فراگیر توجهی نموده باشد.

سوال ۲: بررسی میزان بکارگیری روش فعال در ارائه تصاویر کتاب جدید التالیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی با استفاده از روش ویلیام رومی در سال تحصیلی (۹۶ - ۱۳۹۵) .

روش ویلیام رومی در تحلیل محتوای تصاویر با ارائه فرمول ذیل مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرد ؛ برای این کار مجموع مقوله های فعال را بر مجموع مقوله های غیر فعال تقسیم می شود:

$$I = \frac{B}{A} = \text{شاخص درگیری یادگیرنده در تصاویر نمادها و شکل ها و منحنی ها}$$

بر اساس این روش نتایج بدست آمده اگر ۰/۴ تا ۱/۵ باشد جزء روش فعال و درگیری دانش آموزان با تصاویر باعث تاثیرگذاری در یادگیری دانش آموزان داشته و روش فعالی می باشد.

۲- جمع آوری اطلاعات مربوط به تصاویر کتاب

هر یک از تصاویر و نمودارهای کتاب می توانند در یکی از مقوله های زیر گنجانده شوند :

(a) تصاویری که فقط برای تشریح و بیان موضوع خاصی در کتاب آمده است .

(b) تصاویری که از دانش آموزان می خواهد تا با استفاده از مفروضات داده شده فعالیت بخصوصی را انجام دهد . به عبارت دیگر ، تصاویری که دانش آموزان را به انجام آزمایش خاصی دعوت می کنند.

(c) تصاویری که روش جمع آوری وسایل لازم برای انجام فعالیتی خاص را تشریح می کند .

(d) تصاویری که در هیچ یک از مقوله های فوق نمی گنجد .

در مورد چگونگی جمع آوری اطلاعات در ارتباط با تجزیه و تحلیل تصاویر کتاب نکات ذیل ضروری می باشد :

۱ : هر یک از عکس ها یا کاریکاتورها و نقاشی ها که در داخل یک کادر خاصی طرح شده باشد و هدف آن آن رساندن یک مفهوم به دانش آموز باشد به عنوان یک واحد تصویر مورد تحلیل قرار گرفته است .

۲: منظور از مقوله a اشکال و تصاویری هستند که فقط به بیان حقایق خاصی می پردازند و دانش آموزان را به سوی اندیشیدن و تفکر رهنمون نمی سازند ، در حالیکه مقوله b مشتمل بر اشکال و تصاویری است که به نحو فعالی طراحی شده و مستلزم فعالیت خود دانش آموز می باشد ، و مقوله های C یا d نیز مقوله های خنثی بوده ضریب درگیری نقش ندارند .

۳: در طبقه بندی تصاویر و نمودارها ، در صورتی که دو شکل یک مفهوم را انتقال می دهند ، به عنوان یک واحد در نظر گرفته شده است . مثلا در صورتیکه کتاب از دانش آموزان خواسته باشد که دو شکل را برای رسیدن به یک مفهوم مقایسه کند ، به عنوان یک تصویر در نظر گرفته شده است .

پاسخ سوال ۲: بررسی میزان بکارگیری روش فعال در ارائه تصاویر کتاب جدید التالیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی همان طوری که در جدول (۲-۱) مشخص است ؛ بر اساس داده های موجود ضریب درگیری دانش آموزان در کل تصاویر کتاب علوم ششم ابتدایی ۰,۴۷ می باشد که از ۰,۴ بالاتر و از ۱,۵ کمتر می باشد ، بنابراین تصاویر کتاب مورد نظر فراگیران را به پژوهش دعوت و آنها را فعال نگه می دارد.

باتوجه به نمودار(۲-۱) ، درس های هشتم و چهاردهم دارای ضریب درگیری صفر ، و درس دهم دارای ضریب درگیری ۰,۰۷ می باشد و با توجه به اینکه این ضرایب کمتر از ۰,۴ می باشند ، بنابراین تصاویر ربطی به آموزش نداشته و تصاویر فاقد اعتبار می باشند.

سوال ۳: بررسی میزان بکارگیری روش فعال در ارائه محتوای پرسش های کتاب جدید التالیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی با استفاده از روش ویلیام رومی در سال تحصیلی (۹۶ - ۱۳۹۵) .

روش ویلیام رومی در تحلیل محتوای پرسش ها با ارائه فرمولی ذیل مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرد که برای این کار مجموع مقوله های فعال بر مجموع مقوله های غیر فعال تقسیم می شود. شاخص درگیری یادگیرنده

$$I = \frac{C+D}{A+B} = \text{در پرسش ها}$$

۲ - جمع آوری اطلاعات (فراوانی) مربوط به پرسش کتاب در یکی از مقوله های زیر گنجانده می شود .

(a) سوالاتی که پاسخ آنها در متن درس موجود است.

(b) سوالاتی که جواب آنها مربوط به نقل تعاریف است.

(c) سوالاتی که برای پاسخ دادن به آنها دانش آموز باید از آنچه که در درس آموخته است برای نتیجه گیری درباره مسائل جدید استفاده کند.

(d) سوالاتی که دانش آموز می خواهد مسئله به خصوصی را حل نماید. به عبارت دیگر ، سوالاتی که پاسخ به آنها مستلزم تفحص و تحقیق خود یاد گیرنده است .

(e) سوالاتی که در هیچ یک طبقه های a تا d قرار نمی گیرند .

در مورد چگونگی جمع آوری اطلاعات در ارتباط با تجزیه و تحلیل سوالات نکات ذیل ضروری می باشد :

۱ - مقوله های a و b معرف سوالات غیر فعال و مقوله های c و d معرف سوالاتی هستند که به شیوه فعال تنظیم شده اند و مقوله e خنثی می باشد .

۲ - کلیه ی پرسش های کتاب شامل « فعالیت ها » ، « فکر کنید » ، « پاسخ دهید » ، « آزمایش کنید » ، « تحقیق کنید » ، شمارش و کدگذاری شده است. جهت روشن شدن این هدف تحقیق ، کلیه اطلاعات بدست آمده ، از بررسی چهارده درس کتاب بر اساس روش ویلیام رومی در پرسش ها و فعالیت ها در جدول (۱ - ۳) و نمودار (۱ - ۳) نمایش داده شده و در ادامه مورد بررسی قرار می گیرد .

پاسخ سوال ۳: بررسی میزان بکارگیری روش فعال در ارائه محتوای پرسش های کتاب جدید التالیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی با استفاده از روش ویلیام رومی در سال تحصیلی (۹۶ - ۱۳۹۵) .

همان گونه که در جدول شماره (۱ - ۳) ملاحظه می گردد، از بررسی اطلاعات و بر اساس داده های موجود، ضریب درگیری دانش آموزان در پرسشهای کتاب علوم ششم ابتدایی ۰,۹۵ می باشد ، با توجه به دامنه ی مطلوب ضریب درگیری که از ۰,۴ بزرگتر و از ۱,۵ کوچکتر است ، پرسش های کتاب علوم ششم به نحو مطلوبی ارائه شده و به صورت فعالی در یادگیری دانش آموزان تاثیرگذار می باشد.

ضریب درگیری کل کتاب

با توجه به جداول و داده های موجود ، ضریب درگیری کل کتاب برابر با ۰,۸۲ می باشد و این عدد از حد تعیین شده یعنی ۰,۴ بالاتر و از ۱,۵ کمتر می باشد ؛ بنا براین محتوای کتاب دانش آموز را به پژوهش دعوت و آن ها را فعال نگه می دارد.

۳. نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر ، بررسی میزان به کار گیری روش فعال در ارائه ی محتوای کتاب جدیدالتالیف علوم ششم دبستان در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ و همچنین ارائه پیشنهاد هایی به سازمان پژوهش و برنامه ریزی وزارت آموزش و پرورش به منظور اصلاح و بهبود کیفیت کتاب مذکور بوده است.

محقق برای تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق از تکنیک "تحلیل محتوا" که توسط ویلیام رومی مطرح شده استفاده کرد . بدین ترتیب میزان درگیری یادگیرنده با محتوای ارائه شده در کتاب درسی مورد پژوهش و میزان فعال بودن آنها محاسبه شد و روش محاسبه بدین صورت انجام پذیرفته است که ابتدا جملات متن ، پرسش ها (فعالیت ها ، تحقیق کنید ، آزمایش ها،...) ، تصاویر که محتوای کتاب را تشکیل میدهند در مقوله های مناسب جای داده و در ادامه از محاسبه فراوانی مقوله های فعال نسبت به مقوله های غیرفعال میزان فعال بودن محتوا یا ضریب درگیری دانش آموزان را با محتوا محاسبه نموده است. همچنین به کمک نرم افزار اکسل برای بدست آوردن درصد های

فراوانی استفاده شد. لازم به ذکر است که دامنه مطلوب ضریب درگیری از $0/4$ تا $1/5$ متغیر می باشد بدین ترتیب میزان ضریب درگیری دانش آموزان با محتوای کتابهای مذکور محاسبه شده است.

نتایج بدست آمده به شرح زیر می باشد:

۱) بررسی میزان بکارگیری روش ارائه فعال در متن کتاب جدیدالتالیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی:

بر اساس داده های موجود ضریب درگیری دانش آموزان در کل متن کتاب علوم ششم ابتدایی $1,04$ می باشد که از $0,4$ بالاتر و از $1,5$ کمتر می باشد ، بنابراین متن کتاب مورد نظر فراگیران را به پژوهش دعوت و آنها را فعال نگه می دارد.

۲) بررسی میزان به کارگیری روش ارائه فعال در تصاویر کتاب جدیدالتالیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی:

بر اساس داده های موجود ضریب درگیری دانش آموزان در کل تصاویر کتاب علوم ششم ابتدایی $0,47$ می باشد که از $0,4$ بالاتر و از $1,5$ کمتر می باشد ، بنابراین تصاویر کتاب مورد نظر فراگیران را به پژوهش دعوت و آنها را فعال نگه می دارد.

۳) بررسی میزان بکارگیری روش فعال در ارائه پرسشهای کتاب جدیدالتالیف علوم تجربی پایه ششم ابتدایی:

از بررسی اطلاعات و بر اساس داده های موجود، ضریب درگیری دانش آموزان در پرسشهای کتاب علوم ششم ابتدایی $0,95$ می باشد ، با توجه به دامنه ی مطلوب ضریب درگیری که از $0,4$ بزرگتر و از $1,5$ کوچکتر است ، پرسش های کتاب علوم ششم به نحو مطلوبی ارائه شده و به صورت فعالی در یادگیری دانش آموزان تاثیرگذار می باشد.

پیشنهادهات

باتوجه به نتایج پژوهش انجام شده توصیه های زیر ضروری به نظر میرسد :

۱. پژوهشگر در تحلیل متن کتاب علوم ششم در درس چهاردهم با ضریب درگیری 5 روبرو شد که نشان از این دارد که جملات این درس از فراگیر انتظار دارد به طور مرتب و مداوم به تجزیه و تحلیل پردازد و دیگر ارائه امکان ارائه اطلاعات علمی بهاندازه کافی در آن وجود ندارد و فقط فراگیران را به فعالیت های متعدد فرا می خواند که باید در متن آن تجدید نظر صورت گیرد.

۲. پژوهشگر در تحلیل تصاویر درس دوم و دهم و چهاردهم و هشتم با ضرایب درگیری $0,7$ و $0,21$ و صفر و صفر و برو شد که نشان از این است که تصاویر در این درس ها از اعتبار کافی برخوردار نمی باشند ، بنابر این مولف کتاب درسی باید در تصویر این درس ها برای سال تحصیلی بعد تجدید نظر کند.

۳. پژوهشگر در تحلیل پرسش های کتاب ، درس های یک ، دو و سه را با ضرایب درگیری ۶ و ۱۵ و ۱۳ فاقد اهداف مورد نظر تشخیص داده و باید در آن تجدید نظر هایی صورت گیرد . همچنین درس های چهارده و هشتم نیز از چنین شرایطی برخوردار هستند.

۴. اگر روش تمرکز در آموزش و پرورش ، به غیر متمرکز تغییر یابد ، می توان با توجه به فرهنگ ها و شرایط اقلیمی در ارائه برخی محتواهای کتاب متناسب با آن منطقه تغییراتی صورت گیرد.

۵. فیلم های متعدد و مستند از درس های مختلف کتاب علوم در اختیار دانش آموزان و مدرسین قرار گیرد.

۶. کلاس های ضمن خدمت برای ارائه ی شیوه های آموزش فعال ارائه گردد.

۷. با توجه به این که در این پژوهش فقط به روش ویلیام رومی پرداخته شده است ، پیشنهاد می شود دیگر پژوهشگران این پژوهش را با استفاده از سایر روش های تحلیل محتوا نیز بررسی کنند

منابع

- ایمانی، محسن، فصلنامه علمی - پژوهشی نوآوری های آموزشی، بهار (۱۳۸۳) شماره ۷ سال سوم.
- ایمانی، محسن و مظفر، محمد (۱۳۸۳). تحلیل محتوای کتاب هدیه های آسمان و کتاب کار پایه دوم دبستان چاپ سال ۱۳۸۱ در مقایسه با تعلیمات دینی چاپ سال ۱۳۸۰. فصلنامه نوآوری-های آموزشی: ۱۱۵
- جعفری هرنندی. ۱۳۸۷. تحلیل محتوا روشی پرکار در مطالعات علوم اجتماعی، رفتاری و انسانی، با تاکید بر تحلیل محتوای کتابهای درسی. تهران: روش شناسی علوم انسانی حوزه و دانشگاه، ۳۳-۵۸: ۵۵.
- حسن مرادی، نرگس، ۱۳۸۸، تحلیل محتوای کتاب درسی، چاپ اول. تهران: آبیژ.
- جمعی از صاحب نظرات و ارشناسان یونسکو، روش ها و فنون درآموزش علوم (۱۳۶۵)، تهران: انتشارات دفتر امور آموزشی و کتابخانه ها
- حسینی، سیده اشرف؛ صائمی، حسن، ۱۳۹۴؛ تحلیل محتوای علوم سوم ابتدایی جدید التالیف به روش ویلیام رومی در سال ۹۴-۹۳، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- دانایی فرد، حسن و الوانی، مهدی و آذر، عادل. ۱۳۸۶. روش شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع. تهران:
- دلاور، علی، ۱۳۸۳، مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، چاپ سوم. تهران: رشد.
- رضاپور، یوسف. (۱۳۷۸) "شیوه های تجزیه و تحلیل کتاب های درسی"، جغرافیا و برنامه ریزی، شمار ۷، از صفحه ۹۷ تا صفحه ۱۴۰.
- سلیمانپور، جواد، ((برنامه ریزی درسی با تاکید بر تدوین محتوای درسی فعال و کاربرد تحلیل و محتوا))، (۱۳۸۴) انتشارات احسان.
- سالاری، زهرا؛ نوید، مهناز، اردانی، آزاده؛ ۱۳۹۴، تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی پایه چهارم و پنجم دوره ابتدایی از منظر فعال و غیر فعال بودن بر اساس روش ویلیام رومی در سال تحصیلی ۹۵-۹۴، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- شعبانی، حسن، ۱۳۷۷؛ مهارت های آموزشی و پرورشی، و روش های فنون تدریس، چاپ هشتم تهران: سمت.
- شعبانی، حسن، مهارت های آموزشی و پرورشی (۱۳۷۱)، تهران: انتشارات سمت.
- شعاری نژاد، علی اکبر، ۱۳۷۸، کتاب درسی مطلوب چیست؟. رشد معلم: ۷-۲۲۸

- صادقی ، سمیه ؛ شمس الدینی ، وحیده ؛ اکبر نژاد ، محمد ، ۱۳۹۴ ؛ تحلیل محتوای علوم تجربی سوم ابتدایی بر اساس تکنیک ویلیام رومی ، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی ، مطالعات اجتماعی و فرهنگی .
- ظفری نژاد ، عادل (۱۳۹۲) ، تحلیل محتوای کتاب درسی ، تهران : کورش کبیر
- عباسی ، حسین ؛ منتی ، بهاره ؛ ۱۳۹۴ ، بررسی و تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی سوم دبستان با تکنیک ویلیام رومی ، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی ، مطالعات اجتماعی و فرهنگی .
- فتاحی واجارگاه ، کوروش ، اصول برنامه ریزی درسی (۱۳۷۷) ، تهران ، انتشارات ایران زمین .
- فیوضات ، یحیی (۱۳۹۲) ، مبانی برنامه ریزی آموزشی ، تهران : نشر ویرایش
- فتاحی واجارگاه ، کوروش ، اقا زاده ، محرم ، ۱۳۸۶ ، راهنمای تالیف کتاب های درسی ، چاپ اول ، تهران : آیپژ
- قورچیان ، نادرقلی و تن ساز ۱۳۷۴ . سیمای روند تحولات برنامه درسی بعنوان رشته تخصصی از جهان باستان تا جهان امروز . تهران : موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت علوم ، تحقیقات و فن آور
- قریشی نسب ، هانیه سادات ؛ خادمی ، فاطمه ؛ ۱۳۹۴ ، تحلیل محتوای مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی بر اساس روش ویلیام رومی در سال ۹۵-۹۴ ، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی ، مطالعات اجتماعی و فرهنگی .
- کرپنرورف ، کلاوس ، تحلیل محتوا ، ترجمه ی هوشنگ نایی (۱۳۷۸) ، تهران ، انتشارات روش .
- کیامنش ، علی رضا ، نوری ، رحمان ، ۱۳۷۶ ، یافته های سومین مطالعات بین المللی تیمز ، تهران : پژوهشکده تعلیم و تربیت .
- کرپنرورف ، کلوس ، ۱۳۸۳ ، تحلیل محتوای مبانی روش شناسی ، ترجمه هوشنگ نایی ، چاپ دوم ، تهران : نی کانل ، وف ، تاریخ آموزش و پرورش در قرن بیستم ، ترجمه ی حسن افشار (۱۳۶۸) ، تهران : انتشارات نشر مرکز .
- کیامنش ، علیرضا ، یافته های سومین مطالعه بین المللی TIMSS علوم دوره ابتدایی (۱۳۷۷) ، تهران : انتشارات پژوهشکده تعلیم و تربیت
- گالن ، سیلور ، جی والکساندر ، ویلیام ، برنامه ریزی درسی برای تدریس بهتر ، ترجمه غلام رضا خوی نژاد (۱۳۷۶) مشهد ، انتشارات آستانه قدس رضوی .
- موسی پور ، نعمت الله ، مبانی آموزش متوسطه ، (۱۳۸۲) مشهد ، انتشارات استان قدس رضوی .
- معروفی ، یحیی ، یوسف زاده ، محمد رضا ، تحلیل محتوا در علوم انسانی (۱۳۸۸) ، تهران انتشارات مدرسه .
- میرزا بیگی ، علی ، برنامه ریزی درسی و طرح درس در آموزش رسمی و تربیت نیروی انسانی چاپ دوم . تهران : یسپرون .

- موسی پور ، نعمت الله ، ۱۳۸۲، مبانی برنامه ریزی آموزش متوسطه ، چاپ اول مشهد:به نشر
- ملکی ، حسن ، ۱۳۸۶؛ مقدمات برنامه ریزی درسی ، چاپ اول ،تهران :سمت
- میرزابیگی، علی، ۱۳۸۰، برنامه ریزی درسی و طرح درس در آموزش رسمی و تربیت نیروی انسانی. تهران:یسطرون
- ملکی ،حسن ، برنامه ریزی درسی (راهنمای عملی) ، (۱۳۸۳) ،مشهد انتشارات پیام اندیشه.
- نوریان ، محمد، ۱۳۸۸، راهنمای عملی تحلیل محتوای کتاب های درسی دوره ابتدایی، چاپ اول ،تهران :شورا.
- وهابی زرین آبادی ، مهدی ؛ محمدی ف مهدی ؛ نجفی ؛ مهدی ؛ ۱۳۹۴ ؛ تحلیل محتوای کتاب علوم تجربی پنجم به روش ویلیام رومی ، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی ، مطالعات اجتماعی و فرهنگی
- یارمحمدیان، محمدحسین. (۱۳۷۷) "اصول برنامه ریزی درسی"، نشر یادواره کتاب.
- یار محمدیان ، محمدحسین ، اصول برنامه ریز درسی .چاپ چهارم ، تهران :یادواره کتاب.
- یار محمدیان ،محمد حسینی ،اصول برنامه ریزی درسی (۱۳۸۶)، تهران انتشارات یادواره
- یونسکو ،روشها وفنون درآموزش ،ترجمه گروه مترجمان ،(۱۳۶۹) تهران: انتشارات مدرسه.
- فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران ،نشریه علمی -پژوهشی انجمن بهار (۱۳۸۷)، سال سوم شماره ۸.